

A) Dějiny filosofie

1. Předsokratovská filosofie

a) Mílétská škola

jedna arché, proměnlivá, proměňující se ve věci a zpět = vznik a zánik; zcela samozřejmé přijímání pohybu – pohyb náleží arché samotné

- hledání pralátky, arché, ze které vše vzniklo
- vysvětlování jevu z jeho přirozené příčiny
- **Thales** (voda)
- **Anaximandros** (apeiron), pralátkou živé, ne živel (→kritika Thalety)
- **Anaximenés** (vzduch), pointou není, co je arché, ale jak vzniká (zhušťování vs. zředování)

b) Eleaté

jedno jsoucí, nevznikající, nezánikající, neměnné, věčné, neexistence prázdna (nejsoucná), popírání pohybu

Parmenidés

- kritika mílétského chápání arché
- e nihilo nihil
- jsoucnost je a nejsoucnost není
- jsoucí je nevzniklé a nepomíjející, jedno a souvislé, neproměnné, dokonalé.

doxa – oblast mínění, zdání, smyslového názoru, proměnlivých a nestálých věcí; oproti tomu:

epistémé – oblast skutečného vědění a myšlení, pravá skutečnost a pravda, neproměnlivá a stálá.

Zénón z Eleje

- dokazoval nemožnost mnohosti (je pouze jedno) prázdňového prostoru a především pohybu

c) Atomisté (Leukippos, Démokritos)

- v prázdňovém prostoru do sebe naráží atomy, čímž vznikají a zanikají věci

atomy - nedělitelné, liší se tvarem a velikostí, nemůžeme je smyslově vnímat, poznáváme pouze jejich obraz, otisk → poznání je subjektivní, liší se na základě smyslové vybavenosti

prázdno - předpoklad vzniku a zániku věcí

- atomistická teorie je deterministická, není v rozporu s naší zkušeností

2. Sofisté, Platón, Aristoteles

a) Sofisté a sofistika

- kašle na to, co bylo před ní
- zájem o člověka jako individuum, předpoklad pro rozvoj (athénské) demokracie

Sofisté (Protagoras, Gorgias)

- cílem je praktické jednání, nikoli znalost
- učili myslet, mluvit, jednat, přesvědčit okolí, že to já mám pravdu
- relativismus – přírodní vs. společenské normy (druhé vznik konvencí)
- filosofie jazyka

b) Platónova nauka o idejích

- idea: předpoklad Sokratovského dialogu
idea=podstata – hypostazování pojmů (přisuzuje abstraktnímu skutečnou existenci)
idea je to, k čemu je zaměřeno naše myšlení, je to předobraz věcí → dualismus – svět náš a svět idejí
participace – ideje mají vliv na hmotný svět
poznávání idejí je formou rozvzpomínání

c) Aristotelova klasifikace věd

vědy teoretické

- fyzika, matematika, „první filozofie“ – cílem jen poznání

vědy praktické

- etika, politika, ekonomie – cílem nějaké jednání, něco, co je pro jednání užitečné

vědy poetické (tvůrčí)

- praktická řemesla – cílem je znalost kvůli nějaké dovednosti, proto, jak něco udělat
- + **logika** – nástroj veškerého vědeckého bádání

3. Helénistické filozofické školy

- rozpadl se Alexandr a všechno šlo do kytek, omezení řecké demokracie → nemožnost občanské participace → zaměření na sebe sama
- etika individualistická, snaha najít východisko pro člověka jako jedince

a) Skepticismus

Pyrrhón z Élidy

- podstatu věcí nelze poznat, proto se mám zdržet úsudku a tak dojít k blaženosti (apatheia)
- kritika ostatních filozofů, kteří se marně snaží přijít, co jak je. když přestanu myslet, budu spokojená

(skeptické) tropy - okolnosti, které ovlivňují naše poznání

b) Epikureismus

Epikuros ze Samu, Lucretius

- rozvinutí Demokritova atomismu → atomy mají tíži, části, odchylky (jaké?!)
- cílem života slast, předpokladem je zbavení se tělesných i duševních problémů

c) Stoicismus

- propojení logiky, fyziky a etiky → výroková logika (x Aristoteles predikátová)
- člověk má žít ve shodě s přírodou dle fyziky (má porozumět racionální struktuře světa (která pochopitelně existuje...))
- nemáme šanci věci změnit – a když se s tím smíříme, budeme šťastní; pro dosažení slasti se však máme snažit o dobro

4. Středověká filosofie

a) Spor o univerzálie

- univerzálie jsou ideje, jednotliviny skutečné entonocny (viz Plátnón)
- spor založen na otázkách zákeřného Porfyria:
 - existují rody a druhy samostatně, nebo jen v myslí?
 - pokud existují, jsou tělesné či nikoli?
 - jsou oddělené od smyslových věcí, nebo existují pouze v individuích(= pokud existují nějaké kategorie, jsou jen díky zvířátkům, nebo by byly i bez nich?)

Základní možné odpovědi

realismus – obecniny jsou nad jednotlivinami (universalia ante rem), Platon, Anselm z Canterbury

nominalismus – obecniny neexistují, jsou pojmenováním jednotlivin, (universalia post rem) – Aristoteles, Jan Roscellinus

Teologické konsekvence

radikální nominalismus (př. nauka o Trojici boží)

realismus (př. učení o dědičném hříchu)

V pozdním středověku se začíná rozvíjet **nominalistická konsekvence**

b) Důkazy boží existence

Apriorní = něco, co je před zkušeností

- všechny důkazy, které vycházejí z čistého rozumu
- Anselm z Canterbury (ontologický důkaz)

Aposteriorní = něco co je z zkušeností

- vycházejí ze zkušenosti z toho, co bůh stvořil a snaží se podle toho dojít k jeho existenci
- Tomáš Akvinský – snaží se dokázat boží existenci ze zkušeností (5 důkazů boží existence)

5. Novověká filosofie - empirismus

a) Empirismus a problém percepce

Co je předmět našeho vnímání?

- 1) **naivní realismus** – věci jsou takové, jak je vidíme
- 2) **representacionalismus** – nevnímám věc, jen její reprezentaci (vztah kauzální, objekt existuje, my si vjem uvědomíme a tím se vytvoří reprezentace)
- 3) **fenomenalismus** – objektem našeho vnímání je idea, reprezentace, existuje jen reprezentace

b) Representacionalismus – John Locke

- vnímáme ideu, která je v naší mysli (ne však Platonovu)
- smyslová zkušenost – poznání vnějšího světa vs. reflexe, poznání „vnitřního světa“
- kvality primární (rozlehlost, tvar, pohyb, číslo) a sekundární (barva, zvuk, chuť)
- poznání je zprostředkované

c) Fenomenalismus – George Berkeley

- vnímám ideje, skutečné věci neexistují
- odmítá Locka i Descartův dualismus
- aby dával smysl, tvrdil, že vnější věci jsou idejemi v boží mysli

6. Novověká filosofie – racionalismus

a) Vymezení racionalismu

- k poznání lze dospět na základě rozumu bez přispění zkušenosti → apriorní poznání (ergo budu-li génius, stačí mi narodit se a budu vědět vše...)
- hromada věcí, co mi nedává smysl. holt zůstanu blbá a neznalá.*

b) René Descartes

- racionalismus založený na aplikaci vědeckých, deduktivních a geometrických metod
- pilíři evidence, analýza, dedukce a dokumentace

metodologická skepse – odmítá empirické zkušenosti a nutné pravdy; cogito ergo sum

dualismus – existují dvě substance, res cogitans (věc myslící, duch) a res extensa (věc rozprostraněná, tělo)

7. Novověká věda

a) Základní charakteristika

- snaha o obnovení věd, o pokrok, jistotu a prosperitu (jedinou jistotou v životě lidském je smrt...)
- matematizace přírodních jevů, zkoumání kvantitativní strany jevů (vynález počítadla)
- mechanistická přírodní filosofie, revoluce v organizaci vědy (bůh si koupil nové políčky...)

b) Baconovy idoly

- idoly = zdroje omylů v lidském poznání

idoly rodu – omezení vrozená, optické klamy

idoly jeskyně – každý je lama po svém a zkresluje realitu vlastními touhami

idoly trhu – můžu chytat lidi za slovo, protože pojmy mohou být použity nepřesně

idoly divadla – opičíme se po předcích

c) Indukce, dedukce

Dedukce – z více premis mezi kterými je kvantifikátor všichni stvoříme závěr

Indukce – z jednotlivých tvrzení odvodíme nějaké tvrzení obecné

B) Systematická filosofie

1. Přírodní filosofie

součástí přírodní filozofie je vysvětlování jevu z jeho přirozené příčiny
arché, verbež milétská, Hérakleitos, Pythagoras, eleaté, atomisté

2. Kosmologie

kosmologie – nauka o světě jako celku, o jeho vzniku, struktuře a zákonitostech jeho vývoje

kosmogonie – mytická vyprávění o vzniku a vývoji světa

Milétská kosmologie

Thales – otázka polohy Země (tvrdil, že Země plave na vodě), předpověď zatmění slunce

Anaximandros – vznik kosmu z apeironu, kosmos uspořádaný geometricky, Země ve čtvrtku

Pythagorejská kosmologie a kosmogonie

- za všechno můžou číslíčka
- uprostřed vesmíru božský oheň, který zavinil slunce a měsíc

Filoláos – Země není uprostřed vesmíru; existuje božský oheň, Země, slunce, měsíc a dalších pět planet, které vidíme (tj. 9 útvarů, aby jich bylo 10, zavedl obskurní protizem)

3. Etika

- původně teorie o způsobu lidského života, chování, jednání
- základními otázkami bylo, jak žít a co je skutečně dobré
- systematická a kritická reflexe morálky
- **morálka** je proměnlivý a podmíněný soubor norem, kterými se řídíme (či měli bychom)
- **teorie hodnot** – co je správné a co ne, normy morální, estetické...

fakt – to, co skutečně je, ať už si o tom myslíme, co chceme (Toto je ostrý nůž.)

hodnota – význam věcem připisovaný z hlediska libovolného (Tento nůž je velmi užitečný kuchyňský nástroj.)

Základní podoby etiky

metaetika – analytická, zkoumá význam a užití etických termínů, vztah mezi morálními a faktualními soudy, návaznost na filosofii jazyka

(normativní) etika - používá se pro všechnu etiku až do konce 19. století; morální dilemata

aplikovaná etika - souvisí s rozvojem technologie (je morální udělat potrat...?), od 70. let, nejen lékařské etika, ale i etika podnikání apod.

teleologická etika (utilitarismus – dobré je to, co přináší užitek)

deontologická etika (Kant – kritika praktického rozumu, kategorický imperativ)

4. Metafyzika

Ontologie – řeší jsoucno jako takové, proč je, jak je. Parmenides.

Metafyzika – zabývá se nejen problémem bytí samotného, ale také jeho konkrétními projevy (vznikem, zánikem, pohybem, prostorem, časem apod.)

jsoucno – všechno to, co je

bytí – to, co je společné všem jsoucnům

existence – například způsob, jakým se jsoucno může podílet na bytí

věci lze kategorisovat a zobecňovat (Aristotele dle kvantity, polohy, kvality atp., Kant dle relace, modality atd.)

5. Epistemologie

skeptická epistemologie – než prozkoumám hranice lidského poznání, nemůžu říct, co existuje

otázka možnosti poznání – *agnostické* (žádné poznání není možné) a *gnostické* (poznání je možné)

způsob poznání – tradičně o rozumu a smyslech, (je dané poznání spolehlivé?)

analýza znalosti

Co je to znalost, poznání?

Obvykle tři podmínky znalosti: (I. ví, že P.)

1. pravdivost – P. je pravda
2. přesvědčenost – I. je přesvědčen o P.
3. ospravedlnitelnost – přesvědčení je pravdivé

Pravdivost

- klíčový pojem epistemologie i logiky

správnost – vázána k pravidlům, co se správné nemusí být pravdivé

adekvátnost – teorie není pravdivá či nepravdivá, je adekvátní)

Korespondenční teorie

- intuitivní, přirozená, spousta historických zastánců – Aristoteles, Akvinský
- výrok pravdivý, jestliže koresponduje s faktem (Venku prší. pravda když leje; když nevidím z okna, mám problém)
- problémem možnost formulace negativního tvrzení (nemá červený svetr), problém najít korespondující fakt

Koherenční teorie

- výrok je pravdivý, pokud patří do koherentní množiny (každý prvek vyplývá z ostatních prvků)
- pravdivost závislá na celku vztahů, našich přesvědčení
- kruhovost definice

Konsensuální teorie

- závisí na rozhodnutí většiny (kompetenčních členů nějaké jazykové skupiny)

Zdůvodnění

- důvody ozřejmují naše přesvědčení, jsou předpokladem smysluplné diskuse a základem racionální volby

6. Filosofie jazyka

- disciplína zabývající se těmi stránkami jazyka, které souvisí s filosofií
- zkoumá, jakou roli hraje jazyk v poznání, jaké problémy vznikají špatným užitím a užitím jazyka

postup myšlení:

1) Co je to X?

2) Jaký je význam výrazu "X"?

3) Jak používáme výraz "X"?

- neznáme-li odpovědi na druhou a třetí otázku, nemůžeme řešit otázku první
- když se ukáže, že „X“ nemá význam, jedná se o **pseudotázku**

Základní problémy filosofie jazyka

1) Problém významu

2) Problém vztahu jazyka a myšlení

Alan Turing (imitační hra) – člověk nebo počítač?

John R. Searle (čínský pokoj) – na způsob Turinga, hraje si na google translator

7. Filosofie a metodologie vědy

- jako samostatná filozofická disciplína se utváří do konce 19. století (nebo od konce?)
- metoda, vývoj poznání, vztah teorií ke světu

1) Zkoumání vědeckých metod

- vědecké teorie akceptujeme proto, že jsou důvěryhodné
- vědecké poznání má dvě fáze: fázi objevu (vznik teorie) a zdůvodnění (testování teorie)

Dělení metod

- metoda je proces poznání

metody empirické (pozorování, měření, experiment)

metody teoretické (indukce, dedukce, analýza, abdukce, modelování,...)

Metodologická pravidla:

- 1) předkládat pouze falzifikovatelné teorie
- 2) vyhnout se ad hoc modifikacím
- 3) preferovat nové teorie
- 4) vyhnout se teoriím, které postulují nepozorovatelné entity
- 5) odmítnout nekonzistentní teorie
- 6) preferovat jednoduché teorie před složitými

...

2) Otázka vývoje poznání

kumulativní pohled – cílem je dosáhnout pravdy, kumulovat pravdivá přesvědčení

falzifikační pohled – cílem je vyhnout se omylu, vyhnout se falešným přesvědčením

revoluční pohled (T. Kuhn) – změna paradigmat

3) Vztah teorií ke světu

- (1) Existuje svět nezávisle na našem vědomí?
- (2) Můžeme vědět, které naše soudy o světě jsou pravdivé?

	Realismus	Konstruktivismus	Instrumentalismus
Svět (1)	ANO	NE	ANO
Poznání (2)	ANO	ANO	NE

8. Teorie pravdy – viz epistemologie

ad hoc = doslova „k tomuto“, překládaný jako „za určitým účelem“ nebo „pro tento jednotlivý (konkrétní) případ“

Plátnón

– řeší otázku vztahu mezi idejemi a věcem → ideje jsou vzorem, předobrazem pro jednotlivé věci
tyhle otázky patří do ontologie, nicméně k této ontologii by měla být připojena epistemologie

..

Heleny

- rozpad říše Alexandra, vznikají jiné, omezování tradiční řecké demokracie, omezení svobody
- člověk daného státu se nemůže aktivně podílet na politickém životě, politika a moc je otázkou vládců, můžeme se jen starat o své vlastní věci
- hledají východisko pro člověka jako jednotlivce, blaženost, klid, každý směr to najde v něčem jiném; helénistická etika silně individualistická, cílem nalezení místa života

hlavní oblastí bádání etika, která úzce souvisela s dalším bádáním (fyzika ad.)